

ЦИВІЛІСТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ІТ-ПРАВА

УДК 347.9 : 004

DOI <https://doi.org/10.32837/chc.v0i43.445>

Каламайко Андрій Юрійович,

кандидат юридичних наук,

асистент кафедри цивільного процесу

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ORCID ID: 0000-0001-8044-5293

УПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ І ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИНЦИПІВ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку людства характеризується стрімким розвитком глобальної інформаційної інфраструктури. Розвиток інформаційних технологій є одним з аспектів глобальної трансформації, зокрема й органів державної влади. Метою таких перетворень є створення єдиного інформаційного простору, який являтиме собою сукупність баз даних і банків даних, технологій їх обслуговування та використання, інформаційно-телекомунікаційних систем і мереж, які функціонуватимуть на основі єдиних принципів та загальних правил, що забезпечують інформаційну взаємодію організацій і окремих осіб, а також задоволення їхніх інформаційних потреб.

Зважаючи на сучасні інформаційні потреби суспільства, стає зрозумілим, що без впровадження інформаційних технологій і автоматизації окремих процесів у суді розвиток системи правосуддя неможливий.

«Електронне правосуддя» забезпечує використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі реалізації процесуального права. Новинки судової влади мають бути спрямовані на розширення доступності правосуддя, прискорення й оптимізацію судового розгляду, підвищення його якості й ефективності, досягнення прозорості та відкритості судової системи.

Очевидними перевагами цифровізації правосуддя є зменшення судових витрат сторін у справі, уникнення можливих пропусків процесуальних строків, підвищення зручності та швидкості оформлення поданих процесуальних документів тощо.

Упровадження інформаційних технологій у судочинстві, зокрема й у цивільному судочинстві, дозволить підвищити якість роботи

суду, пришвидшить та полегшить роботу його працівників, краще забезпечить належний доступ до правосуддя, сприятиме виконанню завдань цивільного судочинства, дотриманню її основних принципів, як-от: рівність усіх учасників судового розгляду перед законом і судом, гласність і відкритість судового розгляду, повна його фіксація технічними засобами, розумна своєчасність судового розгляду, змагальність, диспозитивність тощо.

Стан дослідження теми. Питанню впровадження інформаційних технологій у судочинство, дотримання основних засад цивільного процесуального права приділяли увагу такі науковці, як: Р. Ханік-Посполітак, В. Комаров, Н. Сакара, О. Самборська, О. Угриновська, О. Гиляка й інші. Дослідженню використання новітніх досягнень електронної техніки в контексті електронного судочинства присвячено переважно окремі аспекти цього питання.

Так, Р. Ханік-Посполітак стверджує, що сучасні інформаційні технології стрімко проникають у різні сфери суспільних відносин. Не є винятком і правовідносини у сфері юстиції. Справедливість є тим інструментом, за допомогою якого забезпечується реалізація одного з основоположних прав людини – права на справедливий суд, що закріплено у ст. 6 Європейської конвенції з прав людини [1, с. 122–129].

Правильний підхід обрав В. Комаров, який викладає принципи як основні положення міжнародного права та чинного законодавства, на яких мають ґрунтуватися процесуальне право та практика його застосування [2]. За словами О. Самборської, основним завданням «електро-

ного суду» є покращення умов праці працівників суду, а також забезпечення швидкого та зручного доступу до правосуддя. Електронний суд – це суд, двері якого вічинені цілодобово і без черг. Ця заява підтверджує пріоритетність напряму вдосконалення та широкого використання інформаційних технологій, які допоможуть у виконанні покладених на цивільне судочинство завдань [3].

Учені В. Комаров і Н. Сакара виділяють такі основні складові частини права на справедливий суд, як: 1) необтяжений правовими та економічними бар'єрами доступ до правосуддя; 2) належна судова процедура; 3) публічний суд; 4) розгляд справи незалежним і неупередженим судом, встановленим законом; 5) розумний строк для розгляду справи [4].

О. Угриновська стверджує, що перевагами електронного обміну документами між судом та учасниками судового розгляду є економія коштів та часу. Окрім значного скорочення часу, необхідного для вручення судової повістки, запровадження електронного документообігу дозволить заощадити час працівників суду на заповнення повістки, пакування листів, друк та відправку процесуальних документів. Перевагою електронного обміну документами є також належне підтвердження факту отримання учасником судового розгляду судової повістки чи процесуального документа [5].

З наведеного вбачається, що натеper немає комплексного підходу до впровадження інформаційних технологій у суді, що призводить до неповного вирішення проблеми такого впровадження.

Мета статті. У процесі дослідження використовуватимуться загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання, зокрема: порівняльний, історико-правовий, формально-логічний, діалектичний, системно-структурний, догматичний, метод моделювання. Історико-правовий метод буде використано в дослідженні етапів розвитку використання електронних технологій у цивільному судочинстві, а також для розгляду напрямів розвитку законодавства, що визначило принципи електронного правосуддя в національній та міжнародній правових системах; формально-логічний метод сприятиме дослідженню правової природи використання та впровадження інформаційних технологій у цивільному судочинстві; порівняльний метод – під час вивчення іноземного досвіду судового розгляду в електронному вигляді. Використання системно-структурного методу дало можливість уніфікувати та систематизувати емпіричні матеріали щодо використання та впровадження електронних технологій у цивільному

судочинстві. Метод моделювання дозволив не лише виявити проблеми в регулюванні використання інформаційних технологій у цивільному судочинстві, а й запропонувати оптимальні шляхи їх вирішення, запобігання їх виникненню в майбутньому.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Розгляд запровадження інформаційних технологій у цивільному судочинстві через принципи конституційної держави є суттєвим, оскільки принципи є вихідними положеннями, закріпленими в міжнародному праві та чинному законодавстві, на яких мають базуватися процесуальне законодавство, практика його застосування [4].

Одним з основних принципів конституційної держави та однією з фундаментальних основ функціонування сучасних демократій у світі є принцип верховенства права, який є основою іншого правового принципу [6].

Нині в науці існують різні погляди на положення, у яких реалізується зміст норми права у процесуальних відносинах.

Комплексність верховенства права закріплюється на міжнародному та внутрішньодержавному рівнях.

У Декларації наради високого рівня Генеральної Асамблеї з питань верховенства права на міжнародному та національному рівнях зазначено: «Ми визнаємо, що верховенство права однаково застосовується до всіх держав і міжнародних організацій, включаючи Організацію Об'єднаних Націй та її головні органи влади, і що повага та заохочення верховенства права та справедливості мають керувати всією діяльністю та забезпечувати передбачуваність та законність будь-яких дій. Ми також визнаємо, що всі особи, установи й органи влади (як державні, так і приватні), включаючи саму державу, зобов'язані підкорятися справедливим, неупередженим і рівним законам і мають право без різниці на рівний захист закону».

Відповідно до Європейського суду з прав людини, верховенство права є поняттям, яке є невід'ємною частиною всіх статей Конвенції, Суд уживає не тільки термін “*prééminence du droit*” (верховенство права), але й термін “*etat de droit*” (із фр. – «конституційна держава») (справа «Стаффорд проти Сполученого Королівства», 2002 р.).

У практиці Європейського суду з прав людини, як узагальнено у звіті, складеному під час головування Швеції в Комітеті міністрів (СМ (2008) 170), концепція верховенства права формально

застосовується до низки, починаючи із принципу законності, у вузькому сенсі, але з розвитком різних аспектів належного судового процесу (з урахуванням процесуального права) та правової визначеності, а також поділу гілок влади, включаючи судову владу та рівність перед законом (Рада Європи, 2008 р.).

У справі «Голдер проти Сполученого Королівства» Суд заявив, що «навіть чи можна уявити верховенство права за відсутності доступу до правосуддя».

Міжнародна комісія юристів тривалий час проводить систематичні дослідження верховенства права, розглядає саме поняття верховенства права як фундаментальний принцип захисту людей від свавілля державної влади та як спосіб захисту людської гідності. Також Міжнародна асоціація адвокатів прийняла верховенство права як ключове поняття для всіх юристів.

У ст. 3 Конституції України зазначено, що права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і напрям діяльності держави.

Принцип верховенства права закріплений не лише в Конституції України, а й у Законі України «Про судоустрій і статус суддів», в інших актах процесуального законодавства.

Принцип верховенства права є основним положенням, на основі якого будується конституційна держава та функціонує судова влада.

Як член Ради Європи Україна також визнала принцип верховенства права, зобов'язавшись забезпечити реалізацію прав людини й основних свобод усіма особам, які перебувають під її юрисдикцією.

З верховенством права тісно пов'язаний принцип доступу до правосуддя, який є основою справедливого судового розгляду.

Доступ до правосуддя для кожного громадянина є запорукою довіри громадян до суду й основою концепції справедливого судового розгляду. У рішенні Конституційного Суду України від 12 квітня 2012 р. № 9-рп/2012 зазначено: «Ніхто не може бути обмежений у праві на доступ до правосуддя, що включає можливість особи ініціювати судовий розгляд та брати безпосередню участь у розгляді справи в суді, або позбавлений таких прав».

Окрім того, як було розглянуто вище, рішення Європейського суду з прав людини підкреслюють, що однією із складових частин верховенства права є наявність законів, які мають бути досить простими та ясними, зрозумілими та передбачуваними. Отже, право на справедливий суд забезпечується наявністю правосуддя.

Щодня громадяни стикаються з питанням заповнення документів у суді, що включає процес реєстрації, роздрукування документів, засвідчення копій доказів, оформлення супровідного листа чи належного переліку доданих документів, надсилання листа поштою.

Те саме стосується й ознайомлення з матеріалами справи, адже ця особа повинна спочатку написати клопотання про ознайомлення з матеріалами справи, подати його, домовитися про дату можливого ознайомлення, яка може відрізнятися від дати подання запит. Це питання досить складне, якщо припустити, що справа перебуває на розгляді в іншому місті чи області.

На нашу думку, підхід до заповнення паперових документів є застарілим і потребує значних витрат часу та ресурсів.

Вирішенню цієї проблеми може допомогти використання інформаційних технологій у частині заповнення, обміну процесуальними документами, ознайомлення з матеріалами справи.

Ми солідарні з підходом, висловленим О. Угриновською, що переваги електронного обміну документами між судом і учасниками процесу – це економія коштів та часу. Окрім значного скорочення часу, необхідного для вручення судової повістки, впровадження електронного документообігу дозволить заощадити час працівників суду на заповнення повістки, пакування листів, друк та відправку процесуальних документів. Перевагою електронного обміну документами є також належне підтвердження факту отримання учасником процесу судової повістки чи процесуального документа [5, с. 144–150].

Отже, використання інформаційних технологій у частині подання, обміну процесуальними документами, ознайомлення з матеріалами справи дозволить суттєво скоротити витрати часу та ресурсів, водночас надасть можливість забезпечити право на справедливий суд, що забезпечується доступом до правосуддя, що є частиною верховенства права.

На тому ж рівні, що й верховенство права та доступ до правосуддя, важливу роль відіграє принцип рівності перед законом та судом.

Відповідно до ст. 6 Цивільного правового кодексу (далі – ЦПК) України суд зобов'язаний поважати честь і гідність усіх учасників судового процесу та здійснювати правосуддя на засадах їх рівності перед законом і судом незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних чи інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мови й інших ознак.

Принцип рівності також передбачає необхідність рівного доступу всіх осіб до необхідних баз даних і реєстрів, наприклад до законодавства та судової практики. Доступ до правової інформації сприяє реалізації принципу гласності та відкритості судового розгляду, є важливим аспектом забезпечення прозорості правосуддя.

Таку правову інформацію можна отримати за допомогою пошукових систем. До них належать: офіційний портал Верховної Ради України, база даних «Ліга-Закон», офіційний веб-портал судової влади України, Єдиний державний реєстр судових рішень тощо.

Важливо, що у 2011 р. Консультативній раді європейських суддів (CCJE) (далі – КРЕС) було доручено розробити й ухвалити висновок щодо дематеріалізації судового розгляду. Під час складання цього висновку КРЕС урахувала відповідні акти Ради Європи, зокрема Конвенцію про захист осіб у зв'язку з автоматичною обробкою персональних даних 1981 р. та Звіт про європейську судову систему СЕРЕJ (а саме розділ 5.3 про інформаційні та комунікаційні технології в судах). Також були враховані інші міжнародні документи, зокрема Стратегія Європейського Союзу щодо юстиції та Директива Європейського Союзу про захист даних, Директива 95/46/ЄС Європейського парламенту та Ради про захист осіб щодо обробки даних та вільний обіг таких даних.

Відповідно до рекомендацій Комітету експертів з автоматизації судових процедур держав – членів Ради Європи впровадження інформаційних технологій має здійснюватися на всіх стадіях судового розгляду, зокрема й у режимі онлайн.

У контексті розвитку інформаційних технологій та їхнього впливу принцип рівності перед законом і судом передбачає необхідність забезпечення рівного доступу до електронного правосуддя для всіх сторін, незалежно від їхнього місця проживання, з урахуванням як сільського, так і міського районів. Інакше спостерігатиметься нерівність, яка лише посилюватиметься, а відтепер і з погляду доступу до сучасних технологій.

Важливо зазначити, що використання інформаційних технологій у цивільному судочинстві не може розглядатися поза контекстом відкритості правосуддя та прозорості судової влади загалом.

Сьогодні відкритість правосуддя досягається використанням таких інформаційних технологій, як: автоматизована система розповсюдження заяв, система відеоконференцій, система аудіо-запису судових засідань, функціонування офіційних вебсайтів суду (через вебсайт судової влади України) тощо.

Ці чинники дозволяють вирішити проблему своєчасного надання широкого обсягу актуальної інформації невизначеному колу осіб, які зацікавлені в її отриманні.

Деякі дослідники зазначають, що відкритість майже зводить нанівець будь-які можливості для неправомірного використання, адже якщо всі судові рішення будуть у вільному доступі для громадськості, навряд чи хтось наважиться порушити єдність судової практики [7, с. 114–117].

Упровадження інформаційних технологій у судовий процес дозволить ефективніше побудувати систему організаційно-правових відносин у системі судів загальної юрисдикції, а також у взаєминах між судом і учасниками процесу, прискорить обіг судових документів та сприятиме підвищенню прозорості судової системи.

У будь-якому разі інформаційні технології мають бути інструментом або засобом покращення здійснення правосуддя, полегшення доступу користувачів до судів та покращення гарантій, визначених ст. 6 Європейської конвенції з прав людини, як-от: доступ до правосуддя, неупередженість, незалежність судді, справедливість і розумний строк розгляду справи.

Нині впровадження та належне функціонування системи електронного правосуддя є потребою сучасного інформаційного суспільства, повсякденною вимогою, яка сьогодні є невід'ємною частиною таких понять, як «справедливе», «ефективне», «доступне» правосуддя.

Проте впровадження інформаційних технологій у судах не повинно зашкодити авторитету судової влади. Якщо судочинство сприймається користувачами як суто технічний процес, без його реальної та фундаментальної функції, то здійснення правосуддя може стати цілком автоматизованим без залучення людського чинника. Судочинство передусім має брати до уваги людський чинник, адже йдеться про реальних людей та вирішення їхніх суперечок. Найважливішим значенням людського чинника є оцінка поведінки сторін та їхніх свідків у суді, що є частиною роботи судді [8, с. 99–103].

Отже, у буквальному сенсі п. 1 ст. 6 Європейської конвенції з прав людини може виявитися, що вона прямо не закріплює право заінтересованої особи вирішувати спір про цивільні права й обов'язки судом, окреслюючи лише вимоги справедливості судового розгляду.

Якщо особа не має доступу до правосуддя, інші гарантії права на справедливий суд стають нездійсненними.

Окрім того, право на доступ до правосуддя має бути не тільки формально визнаним, але й «ефек-

тивним», що свідчить про необхідність досягнення ефективного рівня судового захисту. У зв'язку з цим Н. Сакара зазначає, що хоча право на доступ до правосуддя є лише одним з аспектів права на суд, саме це право дає змогу реалізувати інші вимоги справедливого судового розгляду [9].

В. Комаров та Н. Сакара виділяють такі основні складові частини права на справедливий суд: 1) необтяжений юридичними й економічними бар'єрами доступ до правосуддя; 2) належна судова процедура; 3) публічний суд; 4) розгляд справи незалежним і неупередженим судом, встановленим законом; 5) розумний строк для розгляду справи [4].

З вищесказаного також убачається значний позитивний вплив електронного судового розгляду на дотримання розумних строків, оскільки інформаційні технології не лише прискорюють судовий розгляд, але й мають значний ресурс, щоб судовий процес не перетворився на тривалий процес.

Упровадження електронного судового розгляду надасть можливість для всіх зацікавлених осіб провести судовий розгляд у розумний строк, що свідчить про перспективу належного дотримання Конституції України, Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та процесуального законодавства.

Натепер розгляд судових справ у контексті дотримання розумних строків є серйозною проблемою в судовій системі. Європейська конвенція з прав людини передбачає такий критерій, як розумний строк, зазначений у п. 1 ст. 6 цього документа. Складність справи, реалізація різних підходів судових органів до розгляду конкретних справ, окремі аспекти поведінки заявників, які могли вплинути на продовження судового розгляду, а також обставини, які виправдовують більш тривалий розгляд справи, є чинниками, на які звертає увагу Європейський суд з прав людини під час з'ясування обставин справи та розгляду питання про відповідність судової процедури «розумному строку».

Значення терміна «розумний строк» є досить широким, тому за роки роботи Європейський суд з прав людини неодноразово вказував на три встановлені критерії, які визначають «розумність» часу розгляду справи, як-от: складність справи, поведінка заявника, поведінка органів влади. Значний вплив на дотримання судами розумних строків розгляду справ має також нормування навантаження на одного суддю. Така ситуація негативно впливає на сприйняття суду в суспільстві загалом, а зокрема «стандартних» рішень із

низьким рівнем мотивації, що зрештою дає очікуваний результат – низьку якість, зниження статусу судді.

Безперечно, електронне провадження позитивно вплине на швидкість судового розгляду, що дозволить дотримуватися принципу розумного строку розгляду справи.

Україна поступово відходить від таких підходів і стежить за тенденціями розвитку світових технологій, переходячи від паперового судочинства до більш ефективного судового розгляду через використання інформаційних технологій. На нашу думку, електронне правосуддя може вирішити проблему доступу до правосуддя, що є однією зі складових частин верховенства права й окремих, не менш важливим принципом.

Для реалізації вищезазначених цілей 22 травня 2003 р. ухвалений Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг», який встановив основні організаційно-правові засади електронного документообігу та використання електронних документів, визначив поняття «електронний документообіг», права, обов'язки та відповідальність суб'єктів електронного документообігу.

Також ухвалений Закон України «Про електронний цифровий підпис», яким визначено правовий статус електронного цифрового підпису та врегульовані відносини, що виникають із застосуванням електронного цифрового підпису, пізніше йому на заміну прийшов Закон України «Про електронні довірчі послуги» від 5 жовтня 2017 р.

Важливим кроком на шляху інформатизації судової системи стало затвердження 21 грудня 2012 р. Радою суддів України Стратегічного плану розвитку судоустрою України на 2013–2015 рр., який визначає доступ до правосуддя, інноваційне використання технологій та вдосконалення судочинства, підвищення та підтримання високого рівня довіри до судів як одне зі стратегічних завдань судової влади України.

Із 2012 р. Державна судова адміністрація розпочала пілотний проєкт з розвитку електронного правосуддя.

Спеціальними нормативно-правовими актами, які нині запроваджують окремі елементи «електронного суду» у широкому розумінні, є Закон України «Про судоустрій і статус суддів», який зобов'язує Державну судову адміністрацію України: запроваджувати електронний суд; уживати заходів щодо організації обміну електронними документами між судами й іншими державними органами й установами.

Згідно із процесуальною реформою в Україні впроваджується Єдина судова інформаційно-те-

лекомунікаційна система (далі – ЄСІТС). Зокрема, вона забезпечить обмін процесуальними документами в електронній формі між судами, між судом і учасниками процесу, між самими сторонами, а також фіксацію процесу й участь у судовому розгляді за допомогою відеоконференції.

Серед очевидних переваг упровадження ЄСІТС можна виділити такі, як:

- економія часу (учаснику справи, адвокату чи іншій особі, яка бере участь у справі, яка вирішується судом іншої області, буде зручніше надіслати необхідні документи в електронному вигляді, ознайомитися з матеріалами справи, ніж витратити час на подорожі);

- мобільність роботи із процесуальними документами (швидкий доступ до матеріалів справи у зручний час);

- економія коштів (можливість роботи із процесуальними документами в разі, коли особа, яка бажає отримати або подати документ, без необхідності звертатися до конкретного суду та надіслати лист поштою);

- реалізація принципів доступності та відкритості правосуддя (кожний учасник процесу, який пройшов процедуру реєстрації в системі та має особистий кваліфікований електронний підпис, зможе надіслати або переглянути документ) тощо.

Безсумнівно, до переваг можна віднести те, що тепер немає необхідності завіряти копії документів. Це можна зробити за допомогою кваліфікованого електронного підпису. Адже коли адвокат засвідчує будь-який документ у разі подання його до суду, він несе відповідальність за його справжність. Варто також зазначити, що, незважаючи на всі переваги електронного судочинства, є окремі проблеми.

Передусім наявність великого ризику втрати юридично важливої інформації, відсутність «комп'ютерної грамотності» на рівні кваліфікованих користувачів серед суддів та працівників суду (що є серйозною проблемою для людей, особливо для старшого покоління); розроблення та введення в експлуатацію (що в наших умовах ще складніше) відповідного програмного забезпечення; необхідність у технічному обладнанні в судах. Деякі дослідники відзначають проблему реалізації електронного правосуддя через психологічний аспект, оскільки більшість людей усе ще віддають перевагу традиційному «паперовому» правосуддю.

Водночас технологічні зміни неминучі, багато країн вже давно впровадили їх і активно використовують. Так, електронний суд став частиною судової системи США, надає доступ до інформації

про справу, іншої інформації, пов'язаної із судовим процесом (система електронного суду США). З 1998 р. система «Управління справами / електронні файли справ» (CM / ECF) була прийнята для впровадження електронного зберігання в усіх федеральних судах США для формування загальної інтегрованої системи, яка, у свою чергу, доповнюється публічним доступом до суду. Система електронних записів (PACER) – для забезпечення доступу до відповідних файлів в інтернеті. Система надає можливість отримати роз'яснення щодо використання системи, реєстрації, пошуку необхідної справи, подання заяви тощо.

Наприклад, портал *fedscourt* в Австралії визнає етичні принципи електронного судового процесу. По-перше, учасники судового процесу (судді, адвокати, юристи) мають бути досвідченими, професійними та неупередженими. Австралійська система електронних позовів передбачає, що протягом шести місяців водночас можна розглядати мінімум 2 000 справ, які надаються на розгляд кожної справи. Існують окремі підсистеми розгляду судових справ і апеляцій, проведення судових процедур у режимі відеоконференцій за допомогою програми.

Серед країн із континентальною правовою системою взірцевим є електронний суд у Німеччині. Зокрема, подача документів, їх обробка і навіть ухвалення рішень відбуваються в електронному форматі. За допомогою платного особистого кабінету є можливість письмово вступити в дискусію з опонентом і оскаржити надані ним документи.

Гессен (Німеччина) відкрив електронний юридичний зв'язок у 2007 р. 23 лютого 2021 р. *Stuttgarter Nachrichten* оголосила про поточну оцифровку судів у Баден-Вюртемберзі. Нині майже 1 200 суддів можуть проводити цифрові слухання за новою технологією. Ще до пандемії коронавірусу, 20 січня 2020 р., Саксонія оголосила, що переходить на електронне керування файлами і що планується створення пілотного проєкту.

З 1 січня 2026 р. суди та прокуратура зобов'язані вести справи в електронному вигляді. У Баварії відеоконференції деякий час використовуються в цивільному процесі. Це також стосується інших проваджень у майбутньому. Проте баварські суди мають стати ще більш цифровими.

Відповідно до положень розділу 128а Цивільного процесуального кодексу Німеччини (ZPO), переговори за допомогою відео- й аудіопередачі вже дозволені. У ньому також сказано, що вільний доступ до судових засідань має бути гарантований кожному [9].

Висновки з дослідження та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. У підсумку варто зазначити, що Україна, як і весь світ, стрімко рухається вперед у напрямі побудови нового інформаційного суспільства.

Перехід на електронне правосуддя, безумовно, замінить паперову рутину та полегшить доступ до правосуддя, а також зробить останнє більш прозорим та доступним.

Сьогодні електронний суд надає сторонам такі можливості, як: 1) сплата судового збору в режимі онлайн; 2) отримання інформації про стадії судового розгляду (на офіційному вебпорталі «Судова влада України» у його користувачів є можливість перегляду / пошуку / друку інформації про стадії судового розгляду); 3) отримання інформації з Єдиного державного реєстру судових рішень, що є автоматизованою системою збору, зберігання, захисту, обліку, пошуку та надання електронних копій судових рішень; 4) надсилання процесуальних документів учасникам судового розгляду електронною поштою; 5) відправлення судової повістки у вигляді SMS-повідомлень; 6) отримання інформації про присутність суб'єктів господарювання (контрагенти, боржники, поручителі тощо) у процедурі банкрутства.

У результаті проведеного аналізу сучасного стану використання інформаційних технологій в українському судочинстві та міжнародного досвіду можна зробити висновок, що обов'язкове впровадження електронного судочинства натепер неможливе через відсутність інтернету, комп'ютерну грамотність населення України й інші чинники. Такі дії можуть фактично позбавити значну частину населення доступу до правосуддя, що негативно вплине на дотримання прав людини, реалізацію завдань та основних засад цивільного судочинства.

Звісно, варто наголосити, що через очевидні переваги електронного судового процесу та пандемію коронавірусу останній стає все більш популярним. В основному це стосується обміну електронними документами з використанням КЕП, судових засідань у режимі відеоконференції. В умовах кризи, спричиненої пандемією, запровадження дистанційного провадження набуло особливого значення – адже саме суди найбільше відчували його важливість, а технологічні зміни в роботі, які донедавна були недосяжними, стали реальністю.

Однак для розвитку використання інформаційних технологій у процесі реалізації процесуального законодавства необхідно запровадити єдину уніфіковану інформаційну платформу для комунікації між учасниками процесу та судом, якою нині може бути ЄСІТС.

Міжнародний досвід свідчить, що використання електронних технологій у судовій системі сприяє більш ефективній судовій діяльності, спрощує обмін інформацією між судами, учасниками процесу, а також іншими органами влади.

Нині в Україні очікується затвердження Положення про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему, що стане ще одним кроком до запровадження електронного правосуддя в усіх державних судах.

Упровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи дозволить виконувати поставлені перед цивільним судочинством завдання з дотриманням її основних принципів, як-от: рівність усіх учасників судового розгляду перед законом та судом, гласність та відкритість судового розгляду, повна фіксація судового процесу технічними засобами, розумний строк розгляду справи, змагальність сторін тощо.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ханник-Посполітак Р. Запровадження електронного правосуддя в цивільному судочинстві України. *Право України*. 2017. № 8. С. 122–129.
2. Комаров В. Цивільне процесуальне законодавство у динаміці розвитку та практиці Верховного Суду України. Харків : Право, 2012. 624 с.
3. Самборськ, О. Послуга щодо отримання від суду процесуальних документів у електронному вигляді, а також SMS-повідомлень поступово набирає популярності серед учасників процесу. *Закон і бізнес*. 2013. URL: https://zib.com.ua/ua/print/50012-kerivnik_proektu_elektronniy_sud_osamborska.html.
4. Комаров В., Сакара Н. Право на справедливий судовий розгляд у цивільному судочинстві : навчальний посібник. Харків : Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого, 2007. 42 с.
5. Угриновська О. Електронний документообіг у цивільному процесі України. *Вісник Львівського університету*. 2017. № 64. С. 144–150.
6. Protection of the right to property in the case law of the European court of human rights / Kh. Maikut et al. *Revista Amazonia Investiga*. 2020. № 9 (28). P. 497–507. DOI: 10.34069/AI/2020.28.04.54.
7. Чуча С. Реалізація принципу відкритості правосуддя в діяльності третейського суду. *Вісник Омського університету*. Серія «Право». 2014. № 2 (23). P. 114–117. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/realizatsiya-printsipa-otkrytosti-pravosudiya-v-deyatelnosti-arbitrazhnogo-suda-omskoy-oblasti-pravovye-problemy-i-perspektivy/viewer>.
8. Каламайко А. Інформаційні технології в цивільному процесі: новели та перспективи. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. № 6. С. 99–103. URL: http://www.lsej.org.ua/6_2018/25.pdf.

9. Проблема доступності правосуддя в цивільних справах : монографія. Харків : Право, 2010. 256 с.
 10. Frank, J. B. Digitization of litigation in the judiciary. *Rödl & Partner*. March 24, 2021. URL: <https://www.roedl.de/themen/rechtsberatung/digitalisierung-prozessfuehrung-gerichte-streitbeilegung-geschwindigkeit-vertraulichkeit>.

Каламайко Андрій Юрійович

УПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ І ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИНЦИПІВ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Розвиток інформаційних технологій є одним з аспектів глобальної трансформації, зокрема й органів державної влади. Зважаючи на сучасні інформаційні потреби суспільства, зрозуміло, що без упровадження інформаційних технологій і автоматизації окремих процесів у суді подальший розвиток системи правосуддя неможливий. «Електронне правосуддя» забезпечує використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі реалізації процесуального права. Новинки судової влади мають бути спрямовані на розширення доступності правосуддя, прискорення й оптимізацію судового розгляду, підвищення його якості й ефективності, досягнення прозорості та відкритості судової системи.

Метою статті є розкриття особливостей використання інформаційних технологій у цивільному судочинстві в розрізі дотримання основних його засад, адже цифровізація судової системи шляхом упровадження сучасних ІТ-технологій в Україні є одним із найбільш ефективних способів підвищення рівня та якості здійснення правосуддя, виконання його завдань. Справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ неможливі без дотримання його принципів, які є ключовими орієнтирами у формуванні процесуального права.

У результаті проведеного аналізу чинного та перспективного законодавства, доктринальних підходів, передового досвіду зарубіжних країн автор розкриває переваги впровадження інформаційних технологій у цивільне судочинство, їхній вплив на реалізацію таких принципів, як: верховенство права, рівність усіх учасників судового процесу перед законом та судом, гласність і відкритість судового процесу, розумність строків розгляду справи судом, змагальність сторін.

Перехід на електронне правосуддя, безумовно, замінить паперову рутину та полегшить доступ до правосуддя, а також зробить правосуддя більш прозорим та доступним. Міжнародний досвід свідчить, що використання електронних технологій у судовій системі сприяє більш ефективній судовій діяльності, спрощує обмін інформацією між судами, учасниками процесу, а також іншими органами влади.

На основі проведеного дослідження зроблені узагальнення та висновки щодо стану та перспектив застосування інформаційних технологій у цивільному судочинстві крізь призму його принципів.

Ключові слова: електронне судочинство, цивільний процес, Електронний суд, інформаційні технології, принципи цивільного судочинства.

Kalamaiko Andrii

INTRODUCTION OF INFORMATION TECHNOLOGIES AND ENSURING THE PRINCIPLES OF CIVIL JUSTICE

The development of information technology is one of the aspects of global transformation, including public authorities. Given the current information needs of society, it becomes clear that without the introduction of information technology and automation of individual processes in court, further development of the justice system is impossible. "Electronic justice" ensures the use of information and communication technologies in the implementation of procedural law. The innovations of the judiciary should be aimed at expanding the availability of justice, speeding up and optimizing the trial, improving its quality and efficiency, achieving transparency and openness of the judiciary.

The aim of the article is to reveal the peculiarities of the use of information technology in civil proceedings in terms of compliance with its basic principles, because the digitalization of the judiciary through the introduction of modern IT technologies in Ukraine is one of the most effective ways to improve the level and quality of justice. Fair, impartial and timely consideration and resolution of civil cases is impossible without adherence to its principles, which are key guidelines in the formation of procedural law.

After analyzing current and future legislation, doctrinal approaches, best practices of foreign countries, the authors reveal the benefits of introducing information technology in civil proceedings and their impact on the implementation of such principles as: rule of law, equality of all participants before the law and court, publicity and openness, reasonableness of terms of consideration of case by court, adversarial proceedings of the parties.

The transition to e-justice will certainly replace the paper routine and facilitate access to justice, as well as make justice more transparent and accessible. International experience shows that the use of electronic technologies in the judiciary contributes to more efficient judicial activities, simplifies the exchange of information between courts, participants in the process, as well as other authorities.

On the basis of the conducted research the generalizations and conclusions concerning a condition and prospects of application of information technologies in civil proceedings through a prism of its principles are made.

Key words: electronic litigation, civil process, electronic court, information technologies, principles of civil litigation.